

Bert Laeyendecker als vriend

Dick Koelega*

Summary

In this contribution the author gives some impressions of Bert Laeyendecker as friend. These are connected with a period of nearly forty years. In the first period (the eighties) the author was living in Laeyendecker's apartment at Leiden and so he met him regularly. In the second period, in the nineties, he was working at the MCKS (Multidisciplinair Centrum voor Kerk en Samenleving) of which Laeyendecker was director (1989-1991). Laeyendecker was also his co-promotor when writing on his dissertation and they both were member of a commission for advise on biotechnology. The third period was the last period of Laeyendeckers life (2002-2020) in which there were more informal relations of friendship.

In deze bijdrage geef ik kort enige indrukken van hoe Bert Laeyendecker was als vriend, om zo andere kanten van zijn persoon te laten zien dan die van de wetenschapper. Ze hebben betrekking op drie periodes uit Berts leven, die vallen binnen de bijna 40 jaar dat we met elkaar bevriend waren. In de eerste periode (de jaren tachtig) huurde ik als student een kamer in het appartement van Bert en Mady in Leiden. In de tweede (die grotendeels in de jaren negentig valt) werkte ik allereerst onder zijn leiding bij het Multidisciplinair Centrum voor Kerk en Samenleving (MCKS) in Driebergen. Daarna leerde ik hem nog in andere hoedanigheden kennen. En ten slotte was er de periode vanaf 2002 waarin ik in Den Haag werkte bij het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) en later bij het ministerie van Economische Zaken en Klimaat.

De eerste periode begon toen Bert en Mady een appartement hadden gekocht nabij het station in Leiden. Ze bleven in die tijd in Amsterdam wonen maar hadden het appartement gekocht omdat ze vaak tot laat in de avonduren in Leiden moesten werken. Mady als hoogleraar godsdienstsociologie aan de Theologische Faculteit waar ik toen vierdejaars student was. Bert omdat hij avondcolleges gaf en ook Decaan (bestuurder) van de Faculteit Sociale

* Dick Koelega studeerde theologie en politieke filosofie en werkte de afgelopen 20 jaar als senior adviseur strategie bij de ministeries Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en Economische Zaken en Klimaat.

Wetenschappen was. Omdat er nog een kamer over was in het appartement kon ik die huren.

Voordat ik daar ging wonen had ik Bert al eens meegemaakt als gasthoogleraar aan de Theologische Faculteit. Ik was toen net als veel van mijn medestudenten zeer onder de indruk geraakt van zijn eruditie en welsprekendheid. En nu woonde ik opeens bij hem thuis! Al gauw merkte ik evenwel dat Bert helemaal geen afstandelijke professor was. Integendeel. Hij bleek een uiterst *gezellige geleerde* te zijn die juist heel veel belangstelling had voor het gewone leven van mensen, waaronder mijn studentenleven. Ik voelde me dan ook al snel volkomen op mijn gemak. Eén anekdote uit deze tijd spreekt denk ik boekdelen. Het gebeurde regelmatig dat Bert 's avonds laat thuis kwam na een vermoeiende bestuursvergadering en dan even zijn hoofd om de deur stak en vroeg: 'Dick heb je zin om nog even wat te drinken?' Al gauw leerde ik wat dat inhield. In de koelkast lag namelijk een vierkante fles met oude jenever. Een lievelingsdrankje van Bert. Dan dronken we een of twee glaasjes en er ontspannen zich lange, soms heel lange gesprekken. Over de moderne samenleving en cultuur en economie en technologie, over de herkomst van de sturende ideeën daarachter, over de moeizame plaats van zingeving en ethiek daarin. Het mooie aan die nachtelijke gesprekken was dat Bert dan niet alleen en passant inzichten van de grote sociologen schetste, maar ook vooral naar mijn mening vroeg. Hij vloog op ooghoogte, nam mij volkomen serieus en wilde weten hoe ik – iemand uit een veel jongere generatie – tegen zaken aankeek. Het waren onvergetelijke gesprekken.

In de tweede periode, een paar jaar later, was Bert mijn leidinggevende. Na zijn afscheid als hoogleraar in Leiden was hij onbezoldigd directeur geworden van het MCKS, waar ik toen al werkte. Van deze periode (1989-1991) herinner ik me hoe hij enerzijds op hoog wetenschappelijk niveau zeer productief bleef, maar anderzijds zeer kon genieten van het gezamenlijk keuvelen met het hele team bij de koffie of de lunch. Veel heb ik ook geleerd van de manier waarop hij tijdens MCKS-beraden, ook nadat hij zijn directeurschap had neergelegd, ingewikkelde discussies uiterst helder kon samenvatten, zonder te vervallen in simplisme. Hij was voor iedereen een inspirerende 'baas' met veel humor. Ook in zijn MCKS-tijd bleek Bert dus een *gezellige geleerde*.

Onze vriendschap verdiepte zich in die jaren nog verder toen hij mijn copromotor werd. Ik werkte toen aan een politiek-filosofisch onderzoek waarin ik ook veel aandacht besteedde aan moderniteit en technologie.¹ Zijn tips waren behulpzaam, zijn luisterend oor immer bemoedigend en zijn kritiek vaak scherp, maar wel opbouwend. Tijdens de promotieplechtigheid was hij overigens degene die me de veruit lastigste vraag stelde over mijn proefschrift.

Toen ik hem na afloop vroeg: ‘waarom deed je dat nou’, begon hij schalks te lachen en zei: ‘had je iets anders verwacht dan?’

Tussen 2000 en 2002, in de jaren daarna, waren we allebei lid van de Commissie Biotechnologie bij Dieren, die de minister van LNV moest adviseren over de wettelijke en morele toelaatbaarheid van experimenten met genetische veranderingen in het DNA van proefdieren. De commissie bestond in meerderheid uit biotechnologen die vrijwel altijd voor waren. Maar Bert bleef op vriendelijke doch indringende wijze kritische vragen stellen over de maatschappelijke legitimiteit en uitwerking van zulk onderzoek. Zelf richtte ik mij vooral op de ethische vragen.

De derde periode begon in 2002 en heeft het langst geduurd. In die tijd werkte ik als beleidsambtenaar in Den Haag en Bert was nu echt met pensioen. Dat wil zeggen: hij werkte zeer geconcentreerd jaren achtereen aan zijn grote studie over maatschappijkritiek in de afgelopen 2300 jaar.² Op een dag kwam ik hem tegen op de Universiteitsbibliotheek in Utrecht, met een ferme stapel boeken onder de arm. Toen ik vroeg hoe vaak hij daar kwam, zei hij vrolijk: ‘och elke week of om de week’. Bert leverde nooit half werk.

In die periode ging Bert ook meer tijd besteden aan fotograferen. Dat deed hij voortreffelijk en hij had daar veel plezier in. Met trots liet hij mij de albums en collages zien met prachtige foto’s van bloemen en vakantie-reizen.

Het was fijn om bij Bert en Mady op bezoek te gaan of hen bij ons thuis in Amersfoort uit te nodigen. Dat waren warme en gezellige momenten. Bert was heel geïnteresseerd in ons werkzame en dagelijkse leven. Hij vond het heerlijk om ‘van binnenuit’ geïnformeerd te raken over mijn werkwereld die ‘Den Haag’ heet, over de onderwijswereld van mijn vrouw Mariët en over de wereld waarin onze dochters Jasmijn en Julia opgroeiden. Ook voerden we vaak telefonisch lange gesprekken, onder meer over politiek, overheid en samenleving en de moeizaamheid om vraagstukken die daar spelen effectief aan te pakken. Dan vroeg hij me de oren van het hoofd en omgekeerd vond ik het bijzonder inspirerend en leerzaam om zijn beschouwingen op mijn werk en werkomgeving te horen.

Bert zocht ook elk jaar met zorg een cadeau uit voor mijn verjaardag. Meestal was dat een boek, dat ik dan terstond ging lezen omdat ik wist dat Bert een neus voor goede boeken had. Het laatste boek kreeg ik drie weken voordat hij overleed: *Liever dier dan mens*, door Pieter van Os.³ Een aangrijpend verhaal over de vervolging van Poolse joden in de Tweede Wereldoorlog, aan de hand van het leven van een meisje dat de oorlog overleefde. Een boek dat ook typerend is voor het appèl dat Bert zo vaak deed als we elkaar spraken en waarmee ik afsluit: ‘vergeet de menselijkheid niet, hou haar in beeld en

vertel de verhalen van hen die daarin standhielden, want ‘het goede doen’ is *èn* mogelijk *èn* noodzakelijk. Ook en juist in tijden waarin dat zinloos lijkt.’

Noten

- 1 Koelega, Dick G.A. (2000). *Niet alles van waarde is vervangbaar. Een liberaal perspectief op behoud van natuur en cultuurgoederen in een technologische samenleving*. Kampen: Kok.
- 2 Laeyendecker, L. (2013). *Kritische Stemmen. Maatschappijkritiek van oudheid tot heden*. Budel: Damon.
- 3 Pieter van Os. (eerste druk 2019, zesde druk 2020). *Liever dier dan mens. Een overlevingsverhaal*. Amsterdam: Prometheus.